

Van wie is de toekomst?

Parallel aan de reacties op *Grenzen aan de Groei*, het opzienbarende milieurapport van de Club van Rome uit 1972, presenteert de filmgeschiedenis tal van scenario's over het lot van de toekomst van de planeet als een complex samenhangend ecosysteem dat zowel robuust als kwetsbaar is. Vijftig jaar na het verschijnen van dit rapport maakt [Cinema Ecologica](#) de balans op: hoe zijn de toekomstvisioenen over onze planeet in een halve eeuw verbeeld?

DOOR [PATRICIA PISTERS](#) 19 MEI 2022

Fictiefilms uit de jaren zeventig presenteren fantasierijke apocalyptische scenario's die mogelijke consequenties van exponentiele bevolkingsgroei en toenemende vraag naar grondstoffen en consumptiegoederen invoelbaar maken. In *Soylent Green* (Richard Fleischer, 1973) is de populatie van New York in 2022 geëxplodeerd, de temperatuur gestegen tot onaangename plakkerige hitte en is de aarde zo uitgeput dat van water, voedselvoorziening en woningen geen sprake meer is. Bezweet, dakloos en hongerig getuigen de personages in de film hoe van beschaving nog maar weinig overblijft wanneer er gevochten moet worden om het schaarse synthetisch geproduceerde voedsel, soylent green. In *28 Days Later* (Danny Boyle, 2002) verandert een pandemie besmette mensen binnen 20 seconden in woedende zombie-achtige monsters. Enkele overblijvers leven van cola en marsrepen.

still uit *Soylent Green* (Richard Fleischer, US 1974)

still uit 28 Days Later (Danny Boyle, GB/US 2002)

Zoals filosofe Lisa Doeland stelt in een interview voor Cinema Ecologica maskeert de vaak snelle en totale vernietiging van de wereld in veel apocalyptische verhalen de feitelijke vernietiging van vele soorten en levensvormen zoals die in werkelijkheid al lang bezig is maar net iets geleidelijker gaat, waardoor we het niet zo direct merken. In die zin zijn dit waarschuwingsverhalen. Anderzijds bevatten deze onheilsscenario's ook de boodschap dat er geen alternatieven zijn voor de exponentieel groeiende kapitalistische maatschappij: als dat stopt, stopt alles, en wel onmiddellijk.

Filosofe Lisa Doeland maakt zich boos over blinde overmoed. Ze vraagt zich af waarom we niet allemaal meer schrikken als we merken dat we de ramen van onze auto 's zomers niet schoon hoeven te vegen van insectenlijkjes – en ons afvragen: 'Waar zijn de vliegjes gebleven?'

Andere post-apocalyptische films presenteren vergelijkbare doemscenario's al lijkt het dat er ook ruimte is voor hoop door verzet. Vaak gaat het uitputten van de natuur hand in hand met totalitaire staatsvormen. In de wonderlijke Franse animatiefilm *La planète sauvage* (René Laloux, 1973) is de mens letterlijk gereduceerd tot speelgoed van een buitenaards reuzenvolk, maar weet via verzet en onderlinge samenwerking leefruimte op een eigen planeet te herstellen. De Keniaanse science fiction film *Pumzi* (2009), door regisseuse Wanuri Kahiu omschreven als een 'verhaal over een meisje in de toekomst', schetst een dystopische wereld op het Afrikaanse continent 35 jaar na de Derde Wereldoorlog. Leven buiten de ondergrondse, streng gecontroleerde hightech

stad is verboden, dromen worden met medicatie onderdrukt en natuur bestaat alleen nog in een virtueel museum. Het is de rebellie van het hoofdpersonage die toch naar buiten gaat en een boom plant in de woestijn, waardoor niet alles lijkt verloren.

Ook in Pixar's animatiefilm *Wall-E* (Andrew Stanton, 2008) is een enkel plantje in een onleefbare wereld vol afval een symbool van hoop.

Snow Piercer (Bong Joon Ho, 2013) en *Mad Max Fury Road* (George Miller, 2015) zijn twee andere opvallende energieke en exorbitante films waarin de ergste van de mogelijke scenario's uit het Rapport van de Club van Rome al hebben plaatsgevonden. In *Snow Piercer* heeft een technologische oplossing tegen het opwarmen van de aarde een nieuwe ijstijd veroorzaakt en is het enige leven op aarde nog mogelijk in een lange trein die om de planeet cirkelt en nooit kan stoppen. Aan boord is een strikte scheiding tussen de erbarmelijke omstandigheden van het volk achter in de trein en de zich decadent vermakende elite voorin. Het is onmogelijk de rebellie die uitbreekt in de achterste treinstelsels terwijl de trein maar voortraast niet als een allegorisch commentaar op de toenemende scheefgroei in de wereld op te vatten. Ook in de post-apocalyptische wereld van *Mad Max Fury Road* is alles voortdurend in beweging, voortgestuwd door een wilde achtervolging dwars door de woestijn op het tempo van muziek van Junkie XL. Verzet van de vrouwen van de tirannieke leider geven hier het tempo en de noodzaak van revolutie en veranderingen weer.

still uit *Snowpiercer* (Bong Joon-Ho, US 2013)

still uit *Mad Max: Fury Road* (George Miller, US/AU 2015)

Naast pessimisme ('het is al te laat' als in *Soylent Green*), en activisme (rebellie en verzet om tot nieuwe verhoudingen te komen in post-apocalyptische verhalen), zijn er ook films die laten zien dat we veel beter voor de aarde moeten zorgen, in samenwerking en co-creatie met de natuur. In *Silent Running* (Douglas Trumbull, 1972) worden de laatste planten en bomen verzorgd door een kosmonaut en een paar robots in een biosphere die gekoppeld is aan een ruimtestation. Het fantasievolle scenario is in de jaren negentig omgezet in werkelijkheid zoals te

zien is in de fascinerende documentaire *Spaceship Earth* (Matt Wolf, 2020) waarin de idealen van de jaren zeventig voor een evenwichtigere balans tussen natuur, mens en technologie, worden omgezet in een wetenschappelijk experiment. Acht "biospherians" worden in de jaren negentig voor twee jaar opgesloten in Biosphere 2, een groot sferisch complex waarin alle elementen van de natuur zijn opgenomen (een soort Ark van Noah, inclusief een oceaan, een savanne, allerlei soorten bomen, planten en dieren). Doel is te zien wat er nodig is om het atmosferisch evenwicht en andere omstandigheden om te overleven te behouden. Het project faalt omdat op artificiële wijze hoge concentraties CO₂ moeten worden weggehaald en extra zuurstof naar binnen moet gepompt. Maar juist dat falen geeft te denken over onze eigen planeet, Biosphere 1, waarbij het moeilijker is om de atmosfeer op die kunstmatige manier op peil te houden.

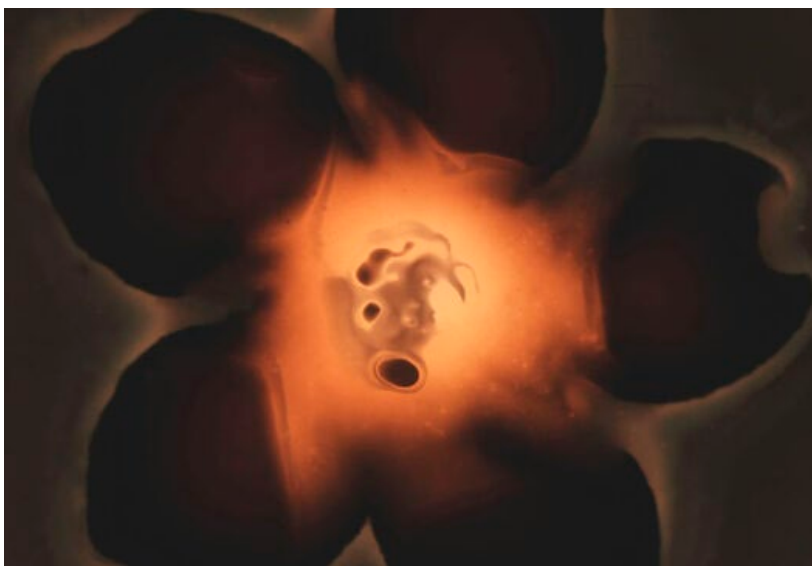

still uit *Silent Running* (Douglas Trumbull, US 1971)

still uit *Spaceship Earth* (Matt Wolf, US 2020)

Co-creatie met de natuur is ook wat experimenteel filmmaker Karel Doing voor ogen heeft met zijn phytography techniek waarin hij letterlijk met de chemische processen in planten filmt. Zijn nieuwste film *In Vivo* geeft een poëtisch portret van de natuur, de mens en de elementen, waarbij het aftellen en doorstrepen van soortnamen tegelijk een onheilspellende boodschap in zich dragen. Janis Rafa's films laten tenslotte zien hoe de wereld er uit ziet vanuit een niet-menselijk perspectief: in *Three Farewells* en andere korte films zien we de wereld vanuit een hondenperspectief. De mens heeft voorgoed zijn dominante positie verlaten.

still uit *In Vivo* (Karel Doing, GB 2021)

still uit *Three Farewells* (Janis Raza, 2013)

Van waarschuwende verhalen en oproepen tot verzet, van het presenteren van nieuwe perspectieven in co-creatie met de natuur en het waarnemen van de wereld vanuit een niet-humaan perspectief, het zijn allemaal reacties op dat fameuze milieurapport uit 1972 dat nog even actueel en urgent is als vijftig jaar geleden.